Trots met een bijsmaak

Albert Jan Maat: 'Landbouw is met afstand de grootste exportsector van Nederland'

De Nederlandse agrarische sector is wereldwijd een grootmacht in het exporteren van producten. De kracht ligt vooral in de verwerking en vermarkting van grondstoffen. Innovaties – met name op het vlak van mestverwerking – zijn essentieel om die sterke positie te handhaven.

Tussen 1950 en nu vervijfvoudigde de Nederlandse landbouwproductie en werd Nederland 's werelds derde agrarische exporteur. De bruto toegevoegde waarde (omzet minus ingekochte goederen) van de agribusiness steeg tussen 1995 en 2005 van 32,3 miljard tot 41,9 miljard euro. Hiervan nam de veehouderij in 2005 8,3 miljard voor haar rekening, in België was deze sector goed voor 6,8 miljard (tabel 1 en 2). Indrukwekkende cijfers voor kleine landen als Nederland en België.
Het relatieve aandeel van de landbouw in de totale economie neemt niettemin af (tabel 1) van 3,3 procent in 1995 tot 1,9 procent in 2006. 'Je zou kunnen zeggen dat 1,9 procent niets voorstelt, maar daar houdt het belang van de landbouw niet op', zegt Cees van Bruchem, landbouweconoom bij het LEI. 'Tel je er de toegevoegde waarde van verdere grondstofbewerking bij op, dan kom je uit op vijf tot zes procent aandeel in het bruto nationaal product. Bovendien komt het onderhoud van het landschap in deze cijfers niet tot uitdrukking.'

Gouden combinatie

Albert Jan Maat, voorzitter van LTO Nederland, zit op dezelfde lijn als Van Bruchem. 'De kracht van de Nederlandse landbouw is de verwerking en de vermarkting van producten. Samen met de primaire productie vormt dit een gouden combinatie. De landbouw is met afstand de grootste exportsector van Nederland. Vorig jaar groeide de export nog negen procent.' Maatgevend is volgens hem het handelssaldo: de uitvoer minus de invoer van producten. Het handelssaldo van de agrarische sector kwam in 2007 uit op 54,2 miljard euro, goed voor 17 procent van het totale handelssaldo van Nederland. Om deze sterke positie te handhaven naar 2020 is het volgens de LTO-voorzitter belangrijk dat de landbouw zich niet toelegt op bulkproductie, maar blijft koersen op het toevoegen van waarde. En dat gebeurt ook. 'Van de veertig meest innovatieve sectoren komen er twintig uit de landbouw. De landbouw moet zich richten op de bovenkant van de markt.'
De Nederlandse veestapel is dusdanig groot dat de helft tot twee derde van de productie van eieren, vlees en zuivel wordt geëxporteerd, terwijl het voer voor met name varkens en pluimvee moet worden geïmporteerd. In hoeverre vormt deze afhankelijkheid een risico? Van Bruchem: 'De import van veevoergrondstoffen bestaat voor een belangrijk deel uit restproducten. Dat aanbod blijft normaal gesproken bestaan. Zolang het rendabel is om restproducten als veevoergrondstof hierheen te verschepen blijft dat wel lopen.'
Los van de beschikbaarheid is het de vraag of de import van voer uit andere werelddelen duurzaam is. 'Het is niet nodig om producten en dieren over de hele wereld te slepen. Wij pleiten voor een meer regionale voedselproductie en -consumptie. Korte lijnen tussen producent en consument zijn duurzamer, omdat dit CO_2-uitstotend transport voorkomt en regionale economieën stimuleert in plaats van verstoort', zegt Jasper Vink van Biologica.
De definitie van de regio is een belangrijk punt. 'Regionalisatie moet niet betekenen dat we produceren op een postzegel in Nederland', stelt Albert Jan Maat. 'Binnen een straal van acht uur rijden wonen hier 450 miljoen consumenten. Die groep vormt zeventig tot tachtig procent van onze markt. Import van Poolse tarwe voor veevoer is op wereldschaal gezien een regionale beweging. Het is wel zaak te zorgen dat alle geïmporteerde veevoergrondstoffen duurzaam geproduceerd zijn. De sojateelt in Brazilië is ook onze zorg, maar het is te kort door de bocht om, zoals sommigen beweren, te stellen dat in Brazilië regenwoud gekapt wordt voor de teelt van Nederlands veevoer. De kap van regenwoud heeft daar vooral te maken met de opmars van gewassen voor bio-energie en de groei van de Braziliaanse veehouderij.'
Biologica verstaat onder regionalisatie een gebied ter grootte van West-Europa. Volgens Vink is er niets mis met de export van producten. 'Ook biologische producten vinden hun weg naar landen als Duitsland, Groot-Brittannië en Frankrijk.' De exportpositie van de agrarische sector kan wat hem betreft met biologische productie worden ingevuld. 'Natuurlijk hebben wij niet de illusie dat de hele landbouwsector over tien jaar biologisch is, maar we zien ook dat de gangbare en de biologische sector naar elkaar toegroeien. Het gaat er uiteindelijk om dat de bodem niet wordt uitgeput door het gebruik van kunstmest en bestrijdingsmiddelen.'

Aandacht voor mest

Vooral de hoeveelheid mest is volgens Leo Lamers bedreigend voor de exportpositie van de veehouderij. Lamers is specialist landelijk gebied bij advies- en ingenieursbureau Arcadis en schreef een boek over het misverstand dat de landbouw verpaupert onder de druk van bebouwing, natuur en dalende opbrengstprijzen. 'Nederland heeft de intensiefste landbouw van de wereld. Met 65 procent van het totale areaal hebben we relatief veel landbouwgrond en weinig natuur in vergelijking met andere landen. We hebben vakmanschap en een landbouweconomie om trots op te zijn, maar de keerzijde is de milieudruk. De waterkwaliteit is nog lang niet op orde, er zit te veel fosfaat in bodem- en oppervlaktewater. De Nederlandse boer gooit nog te veel mest op zijn grond', aldus Lamers.
De oplossing zit volgens Lamers in het bewerken van mest. Zo is met scheiding van stikstof en fosfaat een doelmatiger bemesting mogelijk. 'Als het de veehouderij niet lukt om op grote schaal mest te bewerken en buiten de Nederlandse landbouw af te zetten, dan is krimp van de veehouderij zeer waarschijnlijk.' Ook Cees van Bruchem ziet mest als knelpunt: 'Zeker als derogatie niet wordt verlengd.' De econoom stelt verder het kabinetsvoornemen om de methaanuitstoot met dertig procent te reduceren aan de orde, alsook de wereldwijde druk op landbouwgrond voor de teelt van energiegewassen. 'De import van grondstoffen voor veevoer wordt daarmee duurder. Hoewel daar hogere opbrengstprijzen tegenover staan, is er echter nog geen evenwicht.'
LTO-voorzitter Maat deelt de vrees van Lamers en Van Bruchem gedeeltelijk, maar blijft optimistisch: 'Het wetenschappelijk onderzoek ligt in Nederland op een hoog peil. Mest is een onderwerp dat in toenemende mate aandacht krijgt. Er liggen kansen voor vergisting en de manier van aanwending en er is veel onderzoek naar methaanreductie. De Nederlandse landbouw voegt op een efficiënte manier meerwaarde toe aan grondstoffen. Zo is de dierhouderij in Nederland milieuverantwoord dankzij hoge voederconversies. Om de sterke exportpositie in de toekomst te behouden zijn twee zaken van belang: enerzijds loskomen van het idee om voor de bulk te kunnen produceren en anderzijds blijvend oog houden voor de kostprijs. Die zal met een meer liberale markt sterker gaan schommelen.'

Tijmen van Zessen

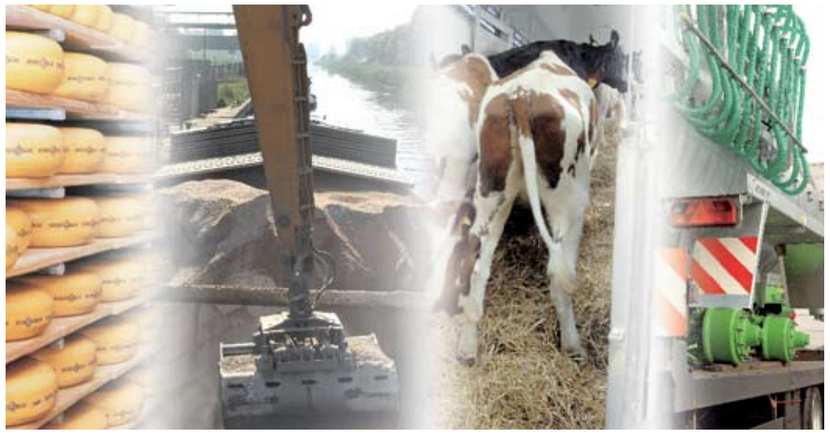

Tabel 1 – Productiecijfers Nederlandse landbouw (bron: LEI)

productiewaarde landbouw (mln. euro)	1995	2000	2005	2006	2007*
akkerbouw totaal	2.209	2.018	2.003	2.547	2.689
tuinbouw totaal	6.398	7.640	8.164	8.606	8.954
veehouderij totaal (alle diersoorten)	8.902	8.584	8.349	8.691	8.955
runderen en kalveren	1.560	1.250	1.516	1.582	1.578
melk	3.533	3.548	3.573	3.699	3.871
bruto toegevoegde waarde	18.793	19.889	20.749	22.110	22.913
productiekosten	9.586	10.586	12.432	13.061	13.976
netto toegevoegde waarde	9.207	9.303	8.317	9.049	8.937
bruto binnenlands product (BBP)	302.233	402.291	508.964	534.324	—
primaire landbouw als % van BBP	3,3	2,6	1,9	1,9	—
toegevoegde waarde totale agrocomplex	32,3	37,7	41,9	—	—
totale agrocomplex als % van BBP	12	10,6	9,4	—	—

*) raming

Tabel 2 – Productiecijfers Belgische landbouw (bron: FOD Economie/DGSIE)

productiewaarde landbouw (mln. euro)	1995	2000	2005	2006
dieren (totaal)	2.675	2.783	2.679	2.766
runderen	1.007	1.027	912	1.010
dierlijke producten (totaal)	1.017	1.058	876	864
melk	889	933	790	768
bruto toegevoegde waarde	6.951	7.113	6.614	6.835
productiekosten	4.455	4.361	4.402	4.492
netto toegevoegde waarde	2.496	2.752	2.212	2.343
bruto binnenlands product (BBP)	207.782	251.741	301.966	316.622
primaire landbouw als % van BBP	1,4	1,2	0,8	0,8